

Uzrasne i polne razlike u strategijama rešavanja sukoba u hipotetičkim konfliktnim situacijama sa prijateljima i vršnjacima¹

Danijela S. Petrović²

Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Milica Vučetić

Tehnički fakultet u Čačku, Univerzitet u Kragujevcu

U ovom radu bavili smo se ispitivanjem uzrasnih i polnih razlika u preferiranim strategijama rešavanja sukoba u prijateljskim i vršnjačkim odnosima. Ispitivanje je sprovedeno na uzorku od 286 adolescenata. Strategije su ispitivane pomoću metode hipotetičkih konfliktnih situacija. Za potrebe istraživanja konstruisan je poseban instrument u kome su hipotetičke situacije za predmet sukoba imale nepoštovanje dogovora, nepoštovanje razlika u mišljenju, provokacije, neiskrenost i tvrdoglavost. Strategije rešavanja konflikata koje su razmatrane bile su popuštanje, povlačenje, nadmetanje i rešavanje problema. Rezultati su pokazali da je u sukobima sa prijateljima dominantna strategija adolescenata rešavanje problema, dok se u vršnjačkim sukobima oni češće odlučuju za nadmetanje. Uzrasne razlike se ogledaju u tome što stariji ispitanici češće biraju rešavanje problema nego mlađi, dok se mlađi ispitanici češće opredeljuju za strategiju povlačenja nego stariji. Devojčice se u većoj meri opredeljuju za rešavanje problema nego dečaci, koji su, sa druge strane, skloniji da popuštaju više nego devojčice. Takođe, pol druge osobe u sukobu se pokazao kao bitan, pa se u sukobima sa vršnjacima muškog pola adolescenti u većem stepenu odlučuju za nadmetanje, a u manjem za povlačenje, nego kada su u sukobu sa vršnjacima ženskog pola. Dobijeni rezultati imaju i praktične implikacije. U programima za podučavanje konstruktivnog rešavanja sukoba, koji su namenjeni mlađim adolescentima, veći akcenat treba staviti na osnaživanje i osposobljavanje za asertivno reagovanje. Prilikom podučavanja o konstruktivnim strategijama rešavanja sukoba važno je uzeti u obzir kako i pol samih adolescenata, tako i pol osoba sa kojima su oni u sukobu.

Ključne reči: konflikti, strategije rešavanja konflikata, prijateljski i vršnjački odnosi, hipotetičke konfliktne situacije, adolescencija

1 Rad je deo projekta „Identifikacija, merenje i razvoj kognitivnih i emocionalnih kompetencija važnih društvu orijentisanom na evropske integracije“, broj 179018, koji podržava Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije

2 dspetrov@f.bg.ac.rs

Uvod

Bliska prijateljstva u adolescenciji razlikuju se od odnosa sa ostalim vršnjacima po tipu konflikata koji se javljaju i po načinima na koji se konflikti rešavaju (Adams & Laursen, 2001; Laursen & Pursell, 2009; Raffaelli, 1997). Konflikti adolescenata sa bliskim prijateljima ređi su nego konflikti sa vršnjacima (Petrović, 2009b, 2009c), ali su zato adolescenti u njima u većoj meri emotivno angažovani (Petrović, 2008, 2009a). Takođe, adolescenti se više trude da tokom konflikata očuvaju odnos sa bliskim prijateljima nego sa vršnjacima (Hartup, 1992; Laursen, 1995, 1996; Withesell & Harter, 1996). Učestalost javljanja konflikata u adolescenciji, sama po sebi, nije najrelevantniji pokazatelj kvaliteta i održivosti prijateljskih i vršnjačkih odnosa (Perry et al., 1992). Značajniji izvor informacija o potencijalno destruktivnoj ili konstruktivnoj prirodi konflikta u adolescenciji jesu razlozi zbog kojih do konflikata dolazi, afektivni ton koji ih prati, a naročito strategije koje se koriste prilikom njegovog rešavanja (Adams & Laursen, 2001).

U istraživanjima koja se bave konfliktima među decom i adolescentima strategije rešavanja sukoba najčešće se svrstavaju u tri osnovne kategorije (Laursen & Collins, 1994; Vuchinich, 1990): *nadmetanje* (prinuda, kritikovanje, korišćenje pretnji), *pregovaranje* (dogovaranje, razgovaranje, posredovanje neutralne strane, kompromis) i *prestanak angažovanja* (odustajanje, nepreduzimanje akcije, povlačenje, izbegavanje). Rezultati nekoliko metaanaliza (Verbeek et al., 2000; Laursen et al., 2001) pokazuju da deca (uzrasta od 2 do 10 godina) vršnjačke sukobe obično rešavaju uz primenu prinude, da adolescenti (uzrasta od 11 do 18 godina) u većoj meri primenjuju i prinudu i pregovaranje, a da se mladi odrasli (uzrasta od 19 do 25 godina) češće oslanjaju na pregovaranje i prestanak angažovanja. Manje se zna o tome kakav je razvojni sled u upotrebi pojedinih strategija rešavanja sukoba kada je reč o sukobima u prijateljskim odnosima na adolescentnom uzrastu.

Takođe, potrebno je imati u vidu da su u konfliktnom ponašanju, uz uzrasne razlike, prisutne i one polne. Tako su u rešavanju konfliktnih situacija u školskom kontekstu utvrđeni dominantno-agresivni odgovori kod dečaka i prosocijalni odgovori kod devojčica (Lindeman et al., 1997). Dečaci češće koriste pretnje, fizičko nasilje i pokušavaju da, iznad svega, ostvare sopstvene ciljeve, dok su devojčice zabrinutije za održavanje harmoničnih međuljudskih odnosa i pokušavaju da ublaže konflikt (Miller et al., 1986). Polne razlike ogledaju se još i u tome što konflikti dečaka kraće traju, obično se vode zbog pitanja moći i kontrole (na primer, ko je na redu da igra), lakše eskaliraju u fizički obračun, ne ulaže se poseban napor u njihovo rešavanje (pušta se „da se stvari slegnu“). Konflikti među devojčicama traju duže, obično se vode zbog pitanja lojalnosti (na primer, narušavanja poverenja ili ignorisanja druge osobe), a rešavaju se tako što se jedna od prijateljica izvini drugoj (Raffaelli, 1997). Na osnovu prikazanih istraživanja, može se reći da postoje nalazi

koji sugerišu da je konfrontacioni pristup rešavanju sukoba češći kod osoba muškog pola, dok ženski pol pokazuje sklonost ka strategijama koje su usmerene ka izbegavanju ili minimiziranju konflikta. Pored toga, utvrđeno je da su mladići skloniji nadmetanju kada su u sukobu sa osobom istog pola i da se više povlače, ili popuštaju, kada su u sukobu sa osobama suprotnog pola, dok se devojke u obe situacije ponašaju na isti način (Tezer & Demir, 2001). Sa druge strane, devojčice znatno češće koriste nekonstruktivne strategije u konfliktima sa dečacima, nego sa drugim devojčicama (Miller et al., 1986, prema Murphy & Eisenberg, 1996). Konfrontacija se, takođe, češće koristi i u sukobima sa prijateljima istog pola (Friederike Haar & Krahe, 1999).

Konflikti u detinjstvu i adolescenciji tema su brojnih interventnih programa za konstruktivno rešavanje sukoba namenjenih deci i mladima (na primer, Ignjatović-Savić i sar., 1996; Ilić, D. i sar., 1995; Johnson & Johnson, 2005; Mrše i sar., 2008; Sandy & Boardman, 2000; Uzelac, 1997, 2000). Dve glavne zamerke, koje se upućuju programima za konstruktivno rešavanje sukoba, odnose se na njihovu nedovoljnu teorijsku utemeljenost i nedostatak adekvatne evaluacije njihovog efekta (Johnson & Johnson, 1996a). Ovim zamerkama može se pridodati još jedna – programi za konstruktivno rešavanje sukoba nisu, u dovoljnoj meri, zasnovani na empirijskim podacima o specifičnostima konflikata u detinjstvu i adolescenciji (Petrović, 2008). Zbog toga studije koje se bave ispitivanjem karakteristika vršnjačkih sukoba u detinjstvu i adolescenciji mogu da doprinesu poboljšanju kvaliteta ovakvih interventnih programa.

Istraživanje

Predmet i cilj istraživanja

Za vršnjačke i prijateljske odnose je karakteristično da se zasnivaju na relaciji jednakosti i reciprocitetu moći, a da se u isto vreme razlikuju u stepenu ostvarene bliskosti – vršnjačke odnose karakteriše nizak, a prijateljske visok stepen bliskosti. Stepen bliskosti i kvalitet uspostavljenog odnosa utiču na to kako će se adolescenti ponašati u situaciji konflikta sa vršnjacima i prijateljima, odnosno koje će strategije rešavanja sukoba koristiti (Laursen & Pursell, 2009). Takođe, adolescenti veću važnost pripisuju konfliktima koji se dešavaju u relaciji sa prijateljima, nego konfliktima koji se odigravaju u odnosima sa vršnjacima (Petrović, 2009b).

Predmet ovog istraživanja je ispitivanje polnih i uzrasnih razlika u preferiranim strategijama rešavanja sukoba u kontekstu prijateljskih i vršnjačkih odnosa. Veća bliskost koja je prisutna u prijateljskom odnosu i veća važnost koja se pripisuje sukobima sa prijateljima može imati uticaja na odabir strategije rešavanja sukoba. Zbog toga ovo istraživanje ima za cilj da ispita relaciju između preferiranih strategija rešavanja sukoba i tipa interpersonalnog

odnosa, kao i da utvrdi na koji način su pol i uzrast adolescenata povezani sa izborom strategija rešavanja sukoba u odnosima sa prijateljima i vršnjacima. Strategije rešavanja konflikata koje smo razmatrali u ovom istraživanju bile su popuštanje, povlačenje, nadmetanje i rešavanje problema.

Varijable

Tip interpersonalnog odnosa ima status nezavisne varijable, pri čemu smo razlikovali dva tipa odnosa – vršnjačke i prijateljske odnose u adolescenciji. Takođe, uzrast i pol su posmatrani kao nezavisne varijable. Status zavisne varijable imaju strategije rešavanja konflikata, a razlikovali smo sledeće vrste strategija u situaciji sukoba (Petrović, 2009): *popuštanje* – olako prihvatanje zahteva i želja druge strane i odustajanje od svojih zahteva radi održavanja dobrih odnosa; *nadmetanje* – upotreba moći da bi se ostvarili sopstveni zahtevi i insistiranje na sopstvenim željama (potrebama); *izbegavanje* – povlačenje, odbijanje da se učestvuje u konfliktu, dezangažovanje; *rešavanje problema* – traganje za optimalnim rešenjem kako bi se došlo do obostranog zadovoljenja želja i potreba.

Procedura istraživanja i instrumenti

Za prikupljanje podataka o preferiranim strategijama rešavanja konflikata sa vršnjacima i prijateljima korišćena je metoda hipotetičkih konfliktnih situacija. Suština metode hipotetičkih konfliktnih situacija sastoji se u tome da se ispitanicima u vidu kratke priče predstavi primer sukoba sa nekom osobom (npr. vršnjakom, prijateljicom, bratom/sestrom, roditeljima, nastavnikom/nastavnicom i sl.) i da se, zatim, od njih traži da odaberu strategiju koja najviše odgovara tome kako bi oni, u datoj situaciji sukoba, odreagovali, odnosno nastojali da reše sukob (pogledati Prilog 1). Ova metoda se često koristi u istraživanjima konflikata u detinjstvu i adolescenciji zbog toga što omogućava pažljivo variranje uslova i paralelno ispitivanje konflikata kroz različite tipove socijalnih odnosa (Petrović, 2008).

U ovom istraživanju kao merni instrument korišćen je *Inventar hipotetičkih konfliktnih situacija* (IHKS–20), namenski konstruisan za potrebe istraživanja, a sastoji se od ukupno 20 hipotetičkih konfliktnih situacija koje opisuju konflikte adolescenata sa vršnjacima i prijateljima. Prilikom konstrukcije ovog instrumenta rukovodili smo se operacionalnom definicijom konflikta (Laursen, 1993a, 1993b; Shantz, 1987), prema kojoj se konflikt određuje kao oblik socijalne razmene između dve osobe u kojoj dolazi do otvorenog i uzajamnog suprotstavljanja ciljeva, a koji se manifestuje kroz ponašanje u vidu suprotstavljenih izjava i akcija. U hipotetičkim situacijama koje smo konstru-

isali zastupljeno je pet različitih konfliktnih sadržaja – *nepoštovanje dogovora, neiskrenost, nepoštovanje razlika u mišljenju, provokacije i tvrdoglavost*, za koje je u opsežnom istraživanju, sprovedenom u našoj zemlji, utvrđeno da su najčešći razlozi sukobljavanja adolescenata u odnosima sa prijateljima i vršnjacima (Petrović, 2008). Specifičnost našeg pristupa ogleda se i u tome što smo i u prijateljskim i u vršnjačkim odnosima razlikovali sukobe sa osobama istog i suprotnog pola. Ova distinkcija je uvedena zbog toga što su istraživanja pokazala da ponašanje u konfliktnoj situaciji ne zavisi samo od tipa odnosa već i od toga kog je pola druga strana u sukobu (Miller et al., 1986, prema Murphy & Eisenberg, 1996; Tezer & Demir, 2001).

Učenici šestog razreda osnovnih i drugog razreda srednjih škola, koji su bili subjekti u ovom istraživanju, ispitivani su grupno, tokom časova redovne nastave. Ispitivanje je bilo anonimno, a za popunjavanje *Inventara hipotetičkih konfliktnih situacija* učenici su imali na raspolaganju vreme u trajanju jednog školskog časa.

Uzorak

Ispitivanje je realizovano u tri osnovne i dve srednje škole iz Gornjeg Milanovca. Nakon odbacivanja upitnika koji su bili neispravno ili nepotpuno popunjeni (26 upitnika) konačan uzorak je brojao ukupno 286 ispitanika. Uzorkom su obuhvaćene dve uzrasne grupe. Mlađu uzrasnu grupu činili su učenici šestog razreda osnovnih škola, prosečnog uzrasta od 12 godina. Stariju grupu ispitanika činili su učenici drugog razreda srednjih škola, prosečnog uzrasta od 16 godina. Struktura uzorka po uzrastu i polu prikazana je u *Tabeli 1*.

Tabela 1: Struktura uzorka po polu i uzrastu

	pol				Ukupno	
	Muški		Ženski			
Uzrast	f	%	f	%	f	%
Mladi	62	46	75	54	137	48
Stariji	44	30	105	70	149	52
Ukupno	106	37	180	63	286	100

Rezultati

1. Uzrasne razlike

Istraživanjem su obuhvaćene dve uzrasne grupe – mlađu grupu su činili učenici šestog razreda osnovnih škola, a stariju grupu učenici drugog razreda srednjih škola. Povezanost uzrasta i izbora strategije rešavanja sukoba u vršnjačkim i prijateljskim odnosima ispitivana je i proveravana uz pomoć χ^2 testa.

Za svaku konfliktnu situaciju – *nepoštovanje dogovora, nepoštovanje razlika u mišljenju, provokacije, neiskrenost i tvrdoglavost*, rađene su odvojene analize koje su, radi bolje preglednosti rezultata, sumarno prikazane za svaki od ispitivanih odnosa – *prijatelj, prijateljica, vršnjak i vršnjakinja*. U *Tabelama 2–5* prikazani su rezultati koji pokazuju učestalost odabira određenih strategija za različite vrste konfliktnih situacija u okviru svakog pojedinačnog odnosa.

1.1. Sukobi sa prijateljima

Na oba uzrasta rešavanje problema je dominantna strategija rešavanja sukoba sa prijateljem. Uzrasne razlike se ogledaju u tome što se stariji ispitanici u većoj meri odlučuju za ovu strategiju (*Tabela 2*). Utvrđene vrednosti χ^2 testa su statistički značajne u svim ispitivanim konfliktnim situacijama ($p < 0,001$).

Tabela 2: Uzrasne razlike u odabiru strategija – sukobi sa prijateljem³

		Strategija rešavanja sukoba								χ^2	df	p
		Povlačenje f %		Popuštanje f %		Nadmetanje f %		Rešavanje problema f %				
		Uzrast										
		OŠ	SŠ	OŠ	SŠ	OŠ	SŠ	OŠ	SŠ			
Vrsta konfliktnih situacija	Nepoštovanje dogovora	9 7	8 6	46 33	33 22	22 16	26 17	60 44	82 52	16,34	3	0,001
	Nepoštovanje razlika u mišljenju	18 13	17 11	34 27	18 12	14 10	21 15	71 50	93 62	26,45	3	0,001
	Provokacije	14 10	12 8	27 20	15 10	54 39	58 39	42 31	64 43	23,41	3	0,001
	Neiskrenost	9 7	14 9	22 16	10 7	51 37	59 40	55 40	66 44	20,03	3	0,001
	Tvrdoglavost	26 19	11 7,5	19 14	17 11	19 14	23 15,5	75 53	98 66	27,87	3	0,001
Ukupno		76 11	62 8	148 22	93 13	160 23	187 25	303 44	403 54			

Kada su u pitanju uzrasne razlike u sukobima adolescenata sa prijateljem, χ^2 test nije statistički značajan samo u situaciji neiskrenosti ($p=0,55$). U preostale četiri konfliktna situacija sa prijateljicom sve razlike su statistički

3 Prilikom prikaza rezultata u tabelama su navedene dobijene frekvencije. Procenti označavaju kako se jedna strategija raspoređuje kroz pet različitih vrsta konfliktnih situacija i u tabeli ih treba iščitavati vertikalno (po kolonama).

značajne (pri čemu nivo stastičke značajnosti varira od $p < 0,05$ do $p < 0,001$). U svim situacijama sukoba sa prijateljicom rešavanje problema je bila dominantna strategija (Tabela 3), pri čemu se uzrasne razlike ogledaju u tome što se stariji ispitanici češće opredeljuju za tu strategiju nego mlađi. Mlađi ispitanici dosledno više popuštaju u sukobima sa prijateljicom.

Tabela 3: Uzrasne razlike u odabiru strategija
- konflikti sa prijateljicom

		Strategija rešavanja sukoba								χ^2	df	p									
		Povlačenje f % Ukupno		Popuštanje f % Ukupno		Nadmetanje f % Ukupno		Rešavanje problema f % Ukupno													
		Uzrast																			
		OŠ	SŠ	OŠ	SŠ	OŠ	SŠ	OŠ	SŠ												
Vrsta konfliktnih situacije	Nepoštovanje dogovora	14 25	28 19	29 21	40 27	20 15	17 11	54 39	64 43	8,78	3	0,05									
	Nepoštovanje razlika u mišljenju	7 5	8 5	26 19	14 9	17 13	20 14	87 63	107 72				16,43	3	0,001						
	Provokacije	38 28	42 28	19 14	8 15,5	35 25	44 29,5	45 33	55 37							18,64	3	0,001			
	Neiskrenost	16 11	16 11	20 15	26 17	46 34	45 32	55 40	62 40										2,13	3	0,55
	Tvrđoglavost	16 12	13 9	20 15	13 9	24 17	32 21	77 56	91 61												
Ukupno		91 14	107 14	114 17	101 14	142 21	158 21	318 48	379 51												

1.2. Sukobi sa vršnjacima

U vršnjačkim sukobima utvrđene su statistički značajne razlike u osam od deset ispitanih konfliktnih situacija ($p < 0,001$). Test χ^2 nije bio statistički značajan u situaciji sukoba sa vršnjakom zbog provokacija ($p = 0,93$) i u situaciji nepoštovanja dogovora u sukobu sa vršnjakinjom ($p = 0,94$). U svim ostalim situacijama sukoba mlađi i stariji adolescenti sa različitom učestalošću biraju načine na koje će postupiti u konfliktu sa vršnjakom. Rezultati pokazuju da se stariji ispitanici više nadmeću, dok mlađi u većoj meri popuštaju u sukobima sa vršnjacima (Tabela 4). Strategija rešavanja problema se bira približno jednako na oba uzrasta.

**Tabela 4: Uzrasne razlike u odabiru strategija
- konflikti sa vršnjakom**

		Strategija rešavanja sukoba								χ^2	df	p
		Povlačenje f % Ukupno		Popuštanje f % Ukupno		Nadmetanje f % Ukupno		Rešavanje problema f % Ukupno				
		Uzrast										
		OŠ	SŠ	OŠ	SŠ	OŠ	SŠ	OŠ	SŠ			
Vrsta konfliktne situacije	Nepoštovanje dogovora	20 15	12 8	8 6	10 7	51 37	55 37	58 42	72 48	0,15	3	0,05
	Nepoštovanje razlika u mišljenju	23 17	17 11	22 16	11 7	22 16	35 24	70 51	86 58	26,05	3	0,001
	Provokacije	6 6	6 2	24 15	27 18	65 47	73 49	42 32	43 31	0,46	3	0,93
	Neiskrenost	16 13	37 25	20 15	16 11	62 45	65 44	39 27	31 20	27,79	3	0,001
	Tvrđoglavost	9 6	10 7	19 14	5 3	56 41	93 62	53 39	41 28	55,40	3	0,001
Ukupno		74 11	82 11	93 14	69 9	256 37	321 43	262 38	273 37			

U odnosu na sukobe sa vršnjacima, sukobi sa vršnjakinjama se u manjoj meri rešavaju nadmetanjem, a u većoj meri rešavanjem problema (Tabela 5). Uzrasne razlike se ogledaju u tome što se stariji adolescenti češće odlučuju za nadmetanje nego mlađi. Pored ovih glavnih razlika, uočava se tendencija mlađih ispitanika da popuštaju i da se povlače znatno češće nego stariji adolescenti.

Tabela 5: Uzrasne razlike u odabiru strategija - konflikti sa vršnjakinjom

		Strategija rešavanja sukoba								χ^2	df	p
		Povlačenje f % Ukupno		Popuštanje f % Ukupno		Nadmetanje f % Ukupno		Rešavanje problema f % Ukupno				
		Uzrast										
		OŠ	SŠ	OŠ	SŠ	OŠ	SŠ	OŠ	SŠ			
Vrsta konfliktne situacije	Nepoštovanje dogovora	33 24	34 23	10 7	10 7	19 14	22 15	75 55	83 55	0,41	3	0,94
	Nepoštovanje razlika u mišljenju	19 14	12 8	27 20	2 1	41 30	68 46	50 36	67 45	15,53	3	0,001
	Provokacije	36 27	25 17	10 7	6 4	36 26	65 44	55 40	53 35	32,59	3	0,001
	Neiskrenost	13 9	12 8	32 23	24 16	40 29	43 29	52 39	70 47	10,35	3	0,05
	Tvrđoglavost	22 16	17 11	19 14	7 5	63 46	88 59	33 24	37 25	33,18	3	0,001
Ukupno		123 18	100 13	98 14	49 7	199 29	286 38	265 39	310 42			

2. Polne razlike

Za utvrđivanje polnih razlika u izboru strategije rešavanja konflikata, takođe je korišćen χ^2 test. I ovde su za svaku konfliktnu situaciju rađene odvojene analize koje su, radi bolje preglednosti rezultata, sumarno prikazane za svaki od ispitivanih odnosa (Tabele 6–9). U svim vrstama odnosa i konfliktnih situacija utvrđene su statistički značajne razlike ($p < 0,001$), osim u slučaju sukoba sa prijateljicom u situacijama nepoštovanja dogovora ($p = 0,16$) i neiskrenosti ($p = 0,06$).

2.1. Sukobi sa prijateljima

Najzastupljenija strategija kod adolescenata oba pola u sukobima sa prijateljima je rešavanje problema (Tabele 6 i 7). Polne razlike se ogledaju u stepenu korišćenja ove strategije, pa se devojčice u većoj meri opredeljuju za rešavanje problema nego dečaci. Na drugom mestu po učestalosti odabira su strategije nadmetanja i popuštanja, pri čemu su dečaci više skloni da popuštaju nego devojčice.

Pored ovih glavnih tendencija, u sukobima sa prijateljima muškog pola uočene su i izvesne pravilnosti uslovljene vrstom konfliktnu situacije. Situacije provokacija i neiskrenosti donose nešto drugačiju raspodelu učestalosti – u njima najzastupljenija strategija je nadmetanje, pri čemu se u oba slučaja devojčice nadmeću više nego dečaci.

Tabela 6: Polne razlike u odabiru strategija
– konflikti sa prijateljem

		Strategija rešavanja sukoba								χ^2	df	p
		Povlačenje f % Ukupno		Popuštanje f % Ukupno		Nadmetanje f % Ukupno		Rešavanje problema f % Ukupno				
		Pol										
		m	ž	m	ž	m	ž	m	ž			
Vrsta konfliktnu situacije	Nepoštovanje dogovora	5 5	12 7	33 31	46 25	27 25	21 12	41 39	101 56	38,51	3	0,001
	Nepoštovanje razlika u mišljenju	14 13	21 12	25 24	27 15	14 13	21 12	53 50	111 61	13,64	3	0,001
	Provokacije	14 13	12 7	23 22	19 10	35 33	77 43	34 32	72 40	34,60	3	0,001
	Neiskrenost	9 8	14 8	19 18	13 7	39 37	71 39	39 37	82 46	24,62	3	0,001
	Tvrđoglavost	13 12	24 13	21 20	14 8	23 22	18 10	49 46	124 69	59,96	3	0,001
Ukupno		55 10	83 9	121 23	119 13	138 26	208 23	216 41	490 55			

Kao što se vidi iz *Tabele 7*, u sukobima sa prijateljicom postoji veći stepen zastupljenosti strategije povlačenja i popuštanja, dok se nadmetanje bira podjednako i nešto slabije nego u sukobima sa prijateljem. Odstupanje od ovih preovlađujućih tendencija primetno je kod sukoba sa prijateljicom, nastalim zbog neiskrenosti i tvrdoglavosti, u kojima se devojčice više nadmeću nego dečaci.

Tabela 7: Polne razlike u odabiru strategija - sukobi sa prijateljicom

		Strategija rešavanja sukoba								χ^2	df	p
		Povlačenje f % Ukupno		Popuštanje f % Ukupno		Nadmetanje f % Ukupno		Rešavanje problema f % Ukupno				
		Pol										
		m	ž	m	ž	m	ž	m	ž			
Vrsta konfliktnih situacija	Nepoštovanje dogovora	23 22	39 22	28 23	41 23	16 15	21 12	39 36	79 43	5,36	3	0,16
	Nepoštovanje razlika u mišljenju	4 4	11 6	28 26	12 7	20 19	17 9	54 51	140 78	92,88	3	0,001
	Provokacije	32 30	48 27	11 10	16 19	34 32	45 25	29 28	71 39	13,35	3	0,01
	Neiskrenost	12 11	20 11	21 20	25 14	29 27	62 34	44 42	73 41	7,57	3	0,06
	Tvrdoglavost	17 16	12 6	19 18	14 8	17 16	39 22	53 50	115 64	45,00	3	0,001
Ukupno		88 17	130 14	107 20	108 12	116 22	184 21	219 41	478 53			

2.2. Sukobi sa vršnjacima

Rezultati pokazuju da u vršnjačkim sukobima devojčice češće biraju strategiju rešavanja problema nego dečaci, koji su, sa druge strane, skloniji popuštanju nego devojčice. Sve dobijene razlike su statistički značajne ($p < 0,001$).

Sukobe sa vršnjacima (*Tabela 8*) dečaci dominantno rešavaju nadmetanjem, dok devojčice u podjednakoj meri biraju i nadmetanje i rešavanje problema. Izuzetak su sukobi nastali zbog nepoštovanja razlika u mišljenju, gde se dečaci češće odlučuju za rešavanje problema, kao i sukobi nastali zbog neiskrenosti, u kojima se devojčice u većoj meri odlučuju za strategiju nadmetanja. Kada su u pitanju preostale dve strategije, pokazalo se da se dečaci u nešto većem stepenu povlače i popuštaju nego devojčice.

Tabela 8: Polne razlike u odabiru strategija - konflikti sa vršnjakom

		Strategija rešavanja sukoba								χ^2	df	p
		Povlačenje f % Ukupno		Popuštanje f % Ukupno		Nadmetanje f % Ukupno		Rešavanje problema f % Ukupno				
		Pol										
		m	ž	m	ž	m	ž	m	ž			
Vrsta konfliktnih situacije	Nepoštovanje dogovora	16	16	11	7	41	65	38	92	30,89	3	0,001
		15	9	10	4	39	36	36	51			
	Nepoštovanje razlika u mišljenju	20	20	12	21	26	31	48	108	21,94	3	0,001
		19	11	11	12	25	17	45	60			
	Provokacije	6	6	18	33	57	81	25	60	12,88	3	0,01
		5	3	17	18	54	45	24	34			
Neiskrenost	16	37	18	18	41	86	31	39	19,40	3	0,001	
	15	20	17	10	39	48	29	22				
Tvrđoglavost	11	8	11	13	54	95	30	64	16,31	3	0,001	
	10	5	10	7	51	53	29	35				
Ukupno		69	87	70	92	219	358	172	363			
		13	10	13	10	41	40	33	40			

U odnosu na sukobe sa vršnjacima, sukobi sa vršnjakinjama se u manjoj meri rešavaju nadmetanjem. Kao što se vidi iz *Tabele 9*, devojčice se u većem stepenu odlučuju za rešavanje problema nego dečaci. U skoro svim konfliktnim situacijama, dečaci pokazuju veću tendenciju ka popuštanju nego devojčice.

Tabela 9: Polne razlike u odabiru strategija - konflikti sa vršnjakinjom

		Strategija rešavanja sukoba								χ^2	df	p
		Povlačenje f % Ukupno		Popuštanje f % Ukupno		Nadmetanje f % Ukupno		Rešavanje problema f % Ukupno				
		Pol										
		m	ž	m	ž	m	ž	m	ž			
Vrsta konfliktnih situacije	Nepoštovanje dogovora	23	44	7	13	25	16	51	107	35,56	3	0,001
		22	24	6	7	24	9	48	60			
	Nepoštovanje razlika u mišljenju	11	20	18	11	37	72	40	77	26,03	3	0,001
		10	11	17	6	35	40	38	43			
	Provokacije	20	41	11	5	41	60	34	74	28,04	3	0,001
		19	23	10	3	39	33	32	41			
Neiskrenost	12	13	31	25	30	53	33	89	43,77	3	0,001	
	11	7	29	14	28	29	32	50				
Tvrđoglavost	23	16	17	9	45	106	21	49	65,63	3	0,001	
	22	10	16	4	43	59	19	27				
Ukupno		89	134	84	63	178	307	179	396			
		17	15	16	7	34	34	33	44			

Diskusija i zaključak

Rezultati dobijeni u ovom istraživanju pokazuju da su u prijateljskim i vršnjačkim konfliktima adolescenata dve strategije najzastupljenije – rešavanje problema i nadmetanje. Međutim, sukobe sa prijateljima adolescenti u većoj meri rešavaju strategijom rešavanja problema, dok je u vršnjačkim sukobima nadmetanje dominantna strategija u najvećem broju konfliktnih situacija. Može se konstatovati da su zbog veće bliskosti koja je prisutna u prijateljskom odnosu i zbog veće važnosti koja se pridaje sukobima sa prijateljima, a naročito zbog veće opasnosti da se prijateljstvo, kao dobrovoljan vid odnosa, naruši ili čak i prekine zbog intenziviranja konflikta, adolescenti skloniji da u konfliktima sa prijateljima koriste konstruktivnije strategije rešavanja sukoba, nego u sukobima sa vršnjacima.

Kada su u pitanju uzrasne razlike, možemo zaključiti da je u svim situacijama sukoba sa prijateljima rešavanje problema bila dominantna strategija, pri čemu se uzrasne razlike ogledaju u tome što se stariji ispitanici češće opredeljuju za tu strategiju nego mlađi ispitanici, koji su ujedno i skloniji, u odnosu na starije, da se povlače i popuštaju. U sukobima sa vršnjacima, stariji ispitanici se više nadmeću, a mlađi u većoj meri popuštaju, dok se strategija rešavanja problema bira približno jednako na oba uzrasta. U odnosu na sukobe sa vršnjacima muškog pola, sukobi sa vršnjakinjama se u manjoj meri rešavaju nadmetanjem, a u većoj meri rešavanjem problema. Uzrasne razlike se ogledaju u tome što se stariji adolescenti češće odlučuju za nadmetanje nego mlađi.

Rešavanje problema je glavna strategija izbora u sukobima sa prijateljima za adolescente oba pola. Međutim, polne razlike se pre svega ogledaju u stepenu korišćenja ove strategije, pa se tako devojčice u većoj meri opredeljuju za rešavanje problema nego dečaci. Na drugom mestu po učestalosti odabira su strategije nadmetanja i popuštanja, pri čemu su dečaci skloniji da popuštaju u odnosu na devojčice. Pored ovih glavnih tendencija, u sukobima sa prijateljima muškog pola uočene su i izvesne pravilnosti uslovljene vrstom konfliktno situacije. U situacijama provokacija i neiskrenosti najzastupljenija strategija je nadmetanje, pri čemu se u oba slučaja devojčice nadmeću više nego dečaci. U sukobima sa prijateljima ženskog pola postoji veći stepen zastupljenosti strategije povlačenja i popuštanja, dok se nadmetanje bira podjednako i nešto slabije nego u sukobima sa prijateljima muškog pola. Odstupanje od ovih preovlađujućih tendencija primetno je kod sukoba sa prijateljicom, nastalim zbog neiskrenosti i tvrdoglavosti, u kojima se devojčice više nadmeću nego dečaci.

Sukobe sa vršnjacima muškog pola dečaci dominantno rešavaju nadmetanjem, dok devojčice u podjednakoj meri biraju i nadmetanje i rešavanje problema. Izuzetak su sukobi nastali zbog nepoštovanja razlike u mišljenju, gde se dečaci češće odlučuju za rešavanje problema, kao i sukobi nastali zbog neiskrenosti, u kojima se devojčice u većoj meri odlučuju za strategiju nadmetanja. Kada su u pitanju preostale dve strategije, pokazalo se da se dečaci

u nešto većem stepenu povlače i popuštaju nego devojčice. U odnosu na sukobe sa vršnjacima muškog pola, sukobi sa vršnjakinjama se u manjoj meri rešavaju nadmetanjem. Devojčice se u većem stepenu odlučuju za rešavanje problema nego dečaci.

Dobijeni nalazi su saglasni sa rezultatima pojedinih istraživanja i teorijskih razmatranja u ovoj oblasti. Navešćemo i prokomentarisati neka o njih. Smatra se da je prisutan sledeći razvojni trend u pogledu preferencija strategija rešavanja sukoba – učestalost odabira strategija koje se zasnivaju na nametanju moći opada sa uzrastom i praćena je, najpre, porastom strategija koje označavaju prestanak angažovanja, a zatim i porastom pregovaračkih strategija (Laursen et al., 2001; Laursen & Pursell, 2009). Za razliku od dece koja su usmerana na sadašnjost i koja su zabrinuta zbog trenutnih problema, adolescenti postaju sve više okrenuti ka budućnosti i više vode računa o održavanju odnosa (Selman, 1980). U skladu sa tim, očekivan je porast pozitivnih i kolaborativnih ciljeva i strategija sa uzrastom. Neka istraživanja su potvrdila ovu pretpostavku, pa imamo nalaze koji govore da u situaciji sukoba stariji adolescenti više izveštavaju o pozitivnim ciljevima, dok su mlađi odabirali neprijateljske ciljeve (Rotenberg 1985, prema Murphy & Eisenberg, 1996), kao i to da adolescenti generišu više konstruktivnih i efikasnih strategija nego deca (Noakes & Rinaldi, 2006). Pored toga, utvrđeno je da i mlađi i stariji adolescenti preferiraju „blage“ oblike rešavanja sukoba sa prijateljima, odnosno odlučuju se za strategiju pregovaranja ili povlačenja. U svim drugim vrstama odnosa, uključujući i vršnjačke odnose, nadmetanje je dominantna strategija rešavanja sukoba (Laursen, 1993). Takođe, rezultati metaanalize (Laursen, 2001) pokazuju da adolescenti, uopšteno gledajući, sukobe rešavaju koristeći pregovaranje kao strategiju češće nego što koriste prinudu i prestanak angažovanja. Da je popuštanje najmanje, a nadmetanje najviše zastupljena strategija rešavanja sukoba sa vršnjacima, potvrđeno je i u istraživanju sprovedenom u našoj sredini. S druge strane, u konfliktima sa prijateljima češće se, u odnosu na druge strategije, koriste postupci koji vode smirivanju sukoba (Petrović, 2009a).

U literaturi se susreće podatak da adolescenti muškog pola više koriste kompetitivne strategije, dok se adolescenti ženskog pola češće odlučuju za strategije koje podrazumevaju saradnju i rešavanje problema (Murphy & Eisenberg, 1996; Noakes & Rinaldi, 2006). Polne razlike, koje se gotovo redovno javljaju u istraživanjima strategija rešavanja vršnjačkih konflikata, objašnjavane su različitim ciljevima kojima se u konfliktima sa vršnjacima rukovode dečaci i devojčice – dečaci su više zainteresovani za ostvarivanje sopstvenih namera, dok devojčice više interesuje održavanje harmoničnih odnosa (Chung & Asher, 1996). Postoji i mogućnost da su razlike u odabiru strategija između dečaka i devojčica delimično povezane i sa polom druge strane u sukobu, jer su u većini radova ispitivani sukobi sa vršnjacima istog pola (Murphy & Eisenberg, 1996;

Noakes & Rinaldi, 2006). Jedno od retkih istraživanja u kojem nisu ispitivani samo sukobi čiji su učesnici istog pola, potvrđuje tezu da ponašanje u konfliktnoj situaciji ne zavisi samo od tipa odnosa već i od toga kog je pola druga strana u sukobu, pa su tako mladići skloniji nadmetanju kada su u sukobu sa osobom istog pola, dok se više povlače ili popuštaju kada su u sukobu sa osobama suprotnog pola (Tezer & Demir, 2001).

Podatak da su mlađi adolescenti, više nego stariji, skloniji da popuštaju kada se nađu u sukobu, ukazivao bi na neophodnost da se u programima za konstruktivno rešavanje sukoba, koji su namenjeni mlađim adolescentima, veći akcenat stavi na osnaživanje i osposobljavanje za asertivno reagovanje i zalaganje za sopstvena prava i potrebe u situacijama kada su one ugrožene, nego u programima za starije adolescente. Pored toga, u svetlu nalaza dobijenih u ovom istraživanju, najveći nedostatak postojećih programa za konstruktivno rešavanje sukoba kod nas odnosio bi se na njihovu nedovoljnu rodnu osetljivost. Prilikom koncipiranja programa za konstruktivno rešavanje sukoba koji su namenjeni adolescentima, neophodno je uvažiti činjenicu ne samo da se preferencije strategija rešavanja sukoba mladića i devojaka razlikuju već i činjenicu da mladići i devojke reaguju na drugačiji način zavisno od toga da li su u sukobu sa prijateljem ili vršnjakom istog ili suprotnog pola. Drugačije rečeno, prilikom podučavanja o konstruktivnim strategijama rešavanja sukoba treba uzeti u obzir kako pol samih adolescenata, tako i pol osoba sa kojima su oni u sukobu, kao i da li je ta druga osoba vršnjak ili prijatelj.

Reference

- Adams, R. & Laursen, B. (2001). The organization and dynamics of adolescent conflict with parents and friends. *Journal of marriage and family*, 63 (1), 97–110.
- Chung, T.Y. & Asher, S. (1996). Children's goals and strategies in peer conflict situations. *Meryl-Palmer quarterly, Journal of developmental psychology*, Vol. 42, No. 1, 125–147.
- Friederike Haar, B. & Krahé, B. (1999). Strategies for resolving interpersonal conflicts in adolescence: A German-Indonesian comparison. *Journal of cross-cultural psychology* 30, 667–682.
- Johnson, D.W. and Johnson, R.T. (2005): Teaching Students To Be Peacemakers, 4th edition, Edina, Interaction Book Company.
- IgnjatovićSavić, N., Stojanović, J., Krstanović, M., Mihajlović, M., Koruga, D., Vranješević, J. (1996): Reči su prozori ili zidovi - Program nenasilne komunikacije 2. Beograd: CICERO.
- Ilić, D., Jerotijević, M., Petrović, D. i Popadić, D. (1995): Učionica dobre volje - Radionice za srednjoškolce. Beograd: Grupa Most.
- Laursen, B. (1993a). Conflict management among close peers. U B. Laursen (Ed.), *New direction for child development: No. 60, Close friendship in adolescence* (str. 39–54). San Francisko: Jossey-Bass.

- Laursen, B (1993b). The perceived impact of conflict on adolescent relationships. *Meryl-Palmer quarterly*, Vol. 39, No. 4, 535–550.
- Laursen, B., & Collins, W.A. (1994). Interpersonal conflict during adolescence. *Psychological bulletin*, 115, 197–209.
- Laursen, B., & Pursell, G. (2009). Conflict in peer relationships. U K.H. Rubin, W.M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (str. 267–286). New York: Guilford.
- Laursen, B., Finkelstein, B.D. & Betts, N.T. (2001). A developmental meta-analysis of peer conflict resolution. *Developmental review*, 21, 423–449.
- Laursen, B. (1995). Conflict and social interaction in adolescent relationships. *Journal of research on adolescence*, 5(1), 55–70.
- Laursen, B. (1996). Closeness and conflicts in adolescence peer relationships: Interdependence with friends and romantic partner. U W.M. Bukowski, A.F. Newcomb & W.W. Hartup (Eds.), *They company they keep: Friendship in childhood and adolescence* (str. 186–210). New York: Cambridge Univ. Press.
- Lindeman, M., Harakka, T. & Keltikangas-Järvinen, L. (1997). Age and gender differences in adolescents' reactions to conflict situations: Aggression, prosociality, and withdrawal. *Journal of youth and adolescence*, 26, 339–351.
- Miller, P., Danaher, P. & Forbes, D. (1986). Sex-related strategies for coping with interpersonal conflict in children aged five and seven. *Developmental psychology*, 22, 543–548.
- Mrše, S., Petrović, D., Ilić, D., Plut, D., Jerotijević, M., Bogdanović, M. i Krivačić, M. (2008): Učionica dobre volje 2. Beograd: Grupa Most.
- Murphy, B.C. & Eisenberg, N. (1996). Provoked by a peer: children's anger related responses and their relations to social functioning. *Meryl-Palmer quarterly, Journal of developmental psychology*, Vol. 42, No. 1, 103–124.
- Noakes, M.A. & Rinaldi, C.M. (2006). Age and gender differences in peer conflict. *Journal of youth and adolescence*, 35(6), 881–891.
- Perry, D.G., Perry, L.C. & Kennedy, E. (1992). Conflict and the development of antisocial behavior. U C.U. Shantz & W.W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development* (str. 301–329). New York: Cambridge University.
- Petrović, D. (2008). *Konflikti u vršnjačkim odnosima na adolescentnom uzrastu: karakteristike i efekti - doktorska disertacija*. Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Petrović, D. (2009a). Specifičnosti vršnjačkih konflikata u adolescenciji. *Psihologija*, Vol. 42 (2), 221–238.
- Petrović, D. (2009b). Adolescents' view of the most important conflicts. *Bulgarian journal of psychology*, No. 3–4, 253–265.
- Petrović, D. (2009c). Vršnjački odnosi u adolescenciji: učestalost i postojanost konfliktnog ponašanja. *Načuna i duhovna utemeljenost društvenih reformi - Zbornik radova sa naučnog skupa, Knjiga 10*, Filozofski fakultet, Banjaluka, 345–361.
- Raffaelli, M. (1997). Young adolescent' conflict with siblings and friends. *Journal of youth and adolescence*, Vol. 36., No.5, 539–558.
- Sandy, S.V. and Boardman, S.K. (2000): The Peaceful Kids Conflict Resolution Program, *International Journal of Conflict Management* (1997–2002), 10444068, 2000, Vol. 11, Issue 4.

- Selman, R.L. (1980). *The growth of interpersonal understanding*. New York: Academic Press.
- Shantz, C.U. (1987). Conflict between children. *Child development*, 58, 283–305.
- Tezer, E. & Demir, A. (2001). Conflict behavior toward same-sex and opposite sex peers among male and female late adolescents. *Adolescence*, Vol. 36, No. 143, 526–533.
- Verbeek, P., Hartup, W.W. & Collins, A. (2000). Conflict management in children and adolescents. U A. Fillippo (ed.), *Natural conflict resolution* (str. 34–53). Ewing: University of California Press.
- Vuchinich, S. (1990). The sequential organization of closing in verbal family conflict. U A.D. Grimshaw (ed.), *Conflict talk: Sociolinguistic investigations of arguments in conversations* (str. 118–138). New York: Cambridge University Press.
- Uzelac, M. (1997): Za Damire i Nemire - Vrata prema nenasilju. Zagreb: Mali korak.
- Uzelac, M. (2000): Za svemire - Radionice miroljubivog rešavanja sukoba za osnovnu i srednju školu. Zagreb: Mali korak.
- Whitesell, N. & Harter, S. (1996). The interpersonal context of emotion: Anger with close friends and classmates. *Child development*, 67, 1345–1359.

DATUM PRIHVATANJA RADA: 04. 06. 2012.

PRILOG 1.
Inventar hipotetičkih konfliktnih situacija
(IHKS–20) – primeri situacija

1. Prijateljica/Nepoštovanje dogovora

Dogovorio/la si se sa najboljom drugaricom da provedete mirno večer kod tvoje kuće uz filmove, muziku i kokice. Radovao/la si se toj večeri jer se u poslednjih nekoliko dana niste puno viđali/le. Ti si uveliko sve pripremio/la, kada te je ona pozvala da ti kaže kako nekoliko vaših zajedničkih prijatelja prave okupljanje kod jedne drugarice i zovu vas da dođete. Tvoja drugarica kaže da bi želela da ide tamo. Šta ćeš da uradiš?

1. Ubeđivaću je da ostanemo kod mene kao što smo i planirali/le.
2. Pristaću da idemo kod tih prijatelja, mada će mi biti krivo jer sam se radovao/la toj mirnoj večeri i druženju.
3. Reći ću joj da ide ako želi, a da ja imam nekih drugih obaveza zbog kojih ne mogu da idem.
4. Nastojaću da nađem rešenje koje bi i meni i njoj odgovaralo, možda da odemo kod tih prijatelja na kratko, a da nakon toga gledamo film kao što smo planirali/le.

2. Vršnjak/Tvrđoglavost

Ove nedelje ste ti i jedan drug iz odeljenja redari. Već dva dana samo ti brišeš tablu, donosiš krede i obavljaš skoro sve redarske poslove, jer drugi redar uvek ima neki izgovor kako bi se izvukao od redarskih obaveza. Nekoliko puta si mu skrenula pažnju da bi trebalo i on da se uključi i pomogne ti. Međutim, on ti svaki put kaže da mu je sve to mrsko i da neće da učestvuje u redarskim poslovima. Šta ćeš da uradiš?

1. Zahtevaću da promeni svoje ponašanje jer sam dosta radila umesto njega i ne pada mi na pamet to više da radim.
2. Nastaviću da sama obavljam sve te redarske poslove, jer ne želim da se zameram drugu iz odeljenja, mada će mi biti krivo što se ponaša tako bahato.
3. Tražiću od njega da razjasnimo u čemu je problem i da se zajedno dogovorimo oko toga ko će šta raditi do kraja nedelje, jer nije pravedno da sve radim sama.
4. Izbegavaću da dalje razgovaram sa njim i obavljau redarske poslove samo koliko je minimalno neophodno.

Age and Gender Differences in Conflict Resolution Strategies in Hypothetical Conflict Situations with Friends and Peers

Danijela S. Petrović

Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Milica Vučetić

Tehnički fakultet u Čačku, Univerzitet u Kragujevcu

Abstract. This paper deals with age and sex differences in preferred strategies of conflict resolution in friendship and peer relationships. The study was conducted on the sample of 286 adolescents. Conflict resolution strategies have been investigated by the method of hypothetical conflict situations. For the purposes of this research, we have created an instrument consisting of 20 hypothetical situations, with the following subjects of conflict: breaking the agreement, non-compliance with opinion differences, provocations, dishonesty and stubbornness. Conflict resolution strategies we examined were giving in, withdrawal, competition and problem solving. The results have shown that problem solving is the dominant strategy of adolescents in conflict with friends, while in peer conflicts they more often opt for competition. Age differences are reflected in the fact that older adolescents are more likely to choose problem solving than younger, whereas younger adolescents are more likely to choose a retreat (withdrawal) strategy than older. Girls are more prone to choosing problem solving than boys, who, on the other hand, tend to withdraw more than girls. Also, gender of the other person in the conflict is proved to be important – in conflict with male peers, adolescents choose competition to a greater extent and withdraw to a minor extent, compared to when they are in conflict with female peers. The results have practical implications as well. In programs for teaching constructive conflict resolution that are designed for younger adolescents there should be more emphasis on empowerment and training for assertive behaviour. In addition, when teaching about constructive conflict resolution strategies, it is important to consider the gender of adolescents as well as the gender of the person with whom they are in conflict.

Key words: conflicts, conflict resolution strategies, peer and friendship relations, hypothetical conflict situations, adolescence